

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Az önbíráskodás és a vagyonvédelem elhatárolása

Szerző:

Radnai Veronika

2015. május 13.

„A kard mérleg híján puszta erőszak, a mérleg kard nélkül a jog tehetetlensége.”¹

A büntetőjogi szakirodalomban méltánytalanul kevésszer jelenik meg az önbíráskodás és a vagyonvédelem elválasztásának elemzése. Holott a vagyont ért sérelmek elhárításának jog által megengedett és tiltott eszközeinek világos elhatárolása a társadalom széles körét érintő kérdés. A bűncselekmény elkövetése éves szinten nem ölt olyan nagy mértéket, ami alapján sürgető lenne a kérdéskörrel kiemelten foglalkozni, azonban a vagyon elleni bűncselekmények magas száma és a polgári úton érvényesített vagyoni viták ügymenetének akár évekre elnyúló időtartama, a dübörgő vagyonvédelmi iparág és az amellet virágzó magánjogi szerződések érvényesíthetőségét kijátszó lehetőségek is indokoltá teszik.

A bírósági úton történő igényérvényesítéssel járó magas költségek sokakat tartanak vissza, míg a jogerős határozat végrehajtása során gyakran előfordul, hogy a félnek már csak egy behajthatatlannak minősített követeléssel kell megbarátkoznia. Aki vagyoni vitába keveredik, meglepően könnyen kerül választás elé, hogy elfogadja a veszteséget, vagy tovább merészkedik azzal, hogy bűncselekmény elkövetése lebeg a feje fölött.

E tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson az önbíráskodás büntetőjogi szabályozásának okairól, megvalósulásáról, valamint az állam által nyújtott vagyonvédelmi lehetőségekről.

¹ Rudolf von Jhering: Küzdelem a jogért In: Varga Csaba (szerk.): Jog és filozófia, Szent István Társulat, Budapest, 2001, 1. oldal.

I. Tételkérdések

P. Tamás és társai bérleti szerződést kötött a sértett közös használatú telkén elhelyezkedő ikerház másik tulajdonosával, a tulajdonosnak a sértettel szemben fennálló vagyoni igényének érvényesítése érdekében. P. Tamás és tizenkilenc társa azzal az előre megfontolt szándékkal mentek be a sértett ingatlanához tarozó bekerített részre, hogy az ott található ingatlanban és a berendezési tárgyakban kárt tegyenek. A telek tulajdonosa felszólította őket a távozásra és bejelentést tett a rendőrségre. A szóváltás során a csoport egyik tagja gázpisztolyt szegezett az arcának néhány centi távolságból. A sértett védekezően eltolta maga elöl a fegyvert, mire P. Tamás arcon lőtte gázpisztolyával. A sértett ezután a földre került, ahol a csoport tagjai rugdalni kezdték, és felszólították, hogy hozzátartozóival együtt a házba távozzanak.

1. számú kép: Részlet a videofelvételből

„Borbás elővette a legalja bidámbidám stílust (kulcsszavak: csicska, kutya, etc.) és így próbálta vörös fejjel üvöltözve utasítani a társaságot az azonnali távozásra. Mivel ez nem ment, karon ragadta Tomcatet, és felemelte az öklét. Ő meg erre jól pofán durrantotta gázpisztollyal. A nagy harcos hanyatt zuhant, és lefejelte többünk bakancsát. A ringyók egyike is megpróbált keménykedni, de egy magasba emelt pajszer meggyőzte, hogy ahol már az alfahím is fekszik, ott jobb, ha ő is takarodik. Tomcat anyázott, mert elakadt a pisztolya, Borbás meg felkelt, és folytatni akarta a lökdösődést. De a derekasan osztott ütések és rúgások, na meg néhány társunk szakszerűen bemutatott harcművészeti fogásai meggyőzték az alvilág császárat, hogy ideje visszatakarodni a vackára, amíg lehet. Az arcára kiült döbbenet leírhatatlan volt. Ilyen még nem történt vele. Micsoda, hogy idejön pár csicska köcsög, és kezet emelnek RÁ??? Hogyan fordulhatott

elő ilyen gyalázat?! Könnyeivel küszködve futott be a lakásba, a nőjét rángatta maga elé fedezéknek, majd bevágta az ajtót, és bezárta vagy negyvenre.”²

Akik munkájuk során bűncselekményekkel foglalkoznak, nap mint nap tapasztalják, hogy ugyanazon cselekménysort mennyire különbözően élnek meg, és adnak elő a büntetőeljárás szereplőit. Ugyanazt a néhány másodpercet hogyan írná le egy ügyész a vádirat elkészítése során, és hogyan prezentálja a blogger Facebook követői számára.

A közismert csoport, a Tolvajkergetők nem sokkal a hosszú, részletes bejegyzésüket követően csatolták a leírt pillanatokról készült videofelvételt, mellyel bizonyítani kívánták, hogy a lövés önvédelemből dördült el. A felvétel számomra egy újabb perspektívát nyújt a korábban ismertetett történet mellé. Megtekintve, elgondolkodhatunk a kérdésen, hogy mit tennénk, ha tizenkilenc kapucnis férfi kamerákkal a kezükben megjelenének a kertünkben, és egy riasztópisztolyt szegeznének az arcunk elé. A felvétel nem rögzít horrorisztikus jelenetet, véres sérüléseket, mégis megrázó látni és hallani a félelmet és menekülést, amelyet az agresszív fellépés és a bántalmazás vált ki. Megrázó az is, hogy - az oldal törlése után a pontos számadatok elvesztek ugyan, de - az egyes beszámolókat több tízezer támogatják a legnagyobb közösségi oldalon, és hozzászólásokkal buzdítják a csoportot a további vagy az erőszakosabb fellépésekre.

2. számú kép: Részlet a videofelvételből

² Tolvajkergetők Facebook oldalának 2014. május 31-i bejegyzése (<https://facebook.com/tolvajkergetok>). A törölt tartalom elérhető online hírportálokon. <https://szabadiport.wordpress.com/2014/06/02/tolvajkergetok-igy-kell-rendet-tenni-nem-nyavalyogni-mind-a-furdos/>

Fel kell tennünk a kérdéseket, miért van egy önkéntes igazságosztó csoportnak több mint száznyolcvanezer szimpatizánsa a legnagyobb közösségi oldalon? Lehet-e felhatalmazás, legalizálhatja-e több tízezer Facebook lájk az önkényes igazságszolgáltatást? Milyen visszajelzést jelent számunkra, ha egy nyugdíjas hölgy az állam által biztosított, a tulajdonjog védelmét szolgáló lehetőségek helyett egy interneten szerveződő csoportot bíz meg vagyoni igényének érvényesítésére?

A közösségi online média térhódítása előtt is találunk példákat az önbíráskodó csoportokra. Az évezredforduló idején a Magyar Gárda elnevezésű szervezet próbálta ellensúlyozni a rendészeti tehetetlenség hibáit. A militarista csoport főként a kisebbségek által elkövetett bűncselekményekre reagált. Véleményem szerint népszerűségének alapja a gyors reagálás volt, így a büntetért járó megtorlás az állami igazságszolgáltatással ellentétben, napokon belül megjelent - igaz, a valóság kivizsgálása nélkül. A 2008 és 2009 között lejátszódott romagyilkosság sorozat elkövetői a deviáns életmódot folytató roma kisebbségeket kívánták „megrendszabályozni”, mivel megítélésük szerint az igazságszolgáltatás nem tölti be szerepét.

Létezhetnek-e magán igazságszolgáltatók, úgy, mint ahogy magánrendelők, magániskolák elérhetőek azok számára, akik nincsenek megelégedve az állam által biztosított, mindenki számára hozzáférhető szolgáltatással? Elvárható vagy elfogadható-e egy állampolgártól, hogy a törvényes igazságszolgáltatással való elégedetlensége esetén, saját költségén érvényesítse jogait?

Magyarországon jelenleg hatezer körüli vagyonvédelmi vállalkozás működik. Ez a szám csak hozzávetőleges, tekintettel arra, hogy előfordul, hogy egy-egy köztudottan vagyonvédelmi feladatokat ellátó óriáscég sem ekként van nyilvántartva. A magánbiztonság és biztonságtechnika több tízezer ember számára jelent munkalehetőséget, amelynek kereteit szigorú szabályok közé szorítja a jogalkotó, és fokozott figyelemmel kíséri megvalósulását.

De mi történik akkor, ha az igazságszolgáltatás egy olyan, állampolgárokból önkéntesen szerveződő közösség kezébe kerül, amely felett nincs törvényen alapuló, felügyeleti jogkörrel rendelkező felettes szerv? Mikor és miért sajátította ki az állam az igazságszolgáltatás intézményét

és kinek delegálhatja át jogkörét? Eltűrhető-e, hogy bíróság által jogerősen kimondott igény behajthatatlan maradjon? Hol húzódik a határ az önbíráskodás és a vagyonvédelem között?

II. Az önbíráskodás

Az önbíráskodás fogalma a társadalom számára nem teljesen tisztázott. A hatályos Btk. törvényi tényállásainak pontos ismerete nem elvárható az állampolgároktól, de a tanulmányom végső megállapításainak pontossága érdekében érdemes hangsúlyt fektetni a fogalmi zavarok feloldására. A közhiedelmekkel ellentétben törvényalkotó csak a vagyoni igények érvényesítésével kapcsolatos magatartásokat vonja az önbíráskodás tényállása alá. Az olaszliszkai lincselés néven elhíresült eset kapcsán sokan - tévesen - önbíráskodásról beszéltek. A brutális gyilkosság során az elkövetők olyan nem vagyoni sérelmet bosszultak meg, amelynek valóságáról meg sem győződtek. A jogalkotó nem itt rendeli büntetni azokat a magatartásokat, amelyek más vélt vagy valós sérelem bekövetkezését torolják meg.

Az önbíráskodás mutatóinak vizsgálatakor figyelembe kell venni, hogy magas a látencia a bűncselekmények körében, hiszen gyakran mindkét fél, vagy a vitássá tett követelés a jogtalanság talaján áll és a feleknek nem érdeke az igazságszolgáltatás bevonása, vagy a fenyegető magatartás visszatartja a sértettet attól, hogy értesítse a hatóságokat.

Kifejezetten az önbíráskodás és a birtokvédelem elhatárolását célzó tanulmányt kutatásom során nem találtam, ezért törekedtem olyan elemzés elkészítésére, amely pótolhatja ezt a hiányt. Elengedhetetlenül fontosnak tartom a vagyonvédelem, az érdekérvényesítés során szóba jöhető utak bemutatását, tekintettel arra, hogy az *ignorentia non est argumentum* elve alapján büntetőjogi felelősség megállapítására is sor kerülhet. A fogalmi határok világos meghúzása híján jogot nem végzett, vagy e szakterületet kevésbé ismerők könnyen összemoszák az önbíráskodás, a jogos önsegély és a jogos védelem és feltételeit, valamint az önbíráskodás és más vagyon elleni bűncselekmények elhatárolását.

1. A tényállás jogtörténete

A köztudatban az önbíráskodás „olyan jogtalan eljárás, melynek során valaki a bíróság, illetve az állami szervek által eldöntendő kérdésben jogos vagy jogosnak vélt akaratának önhatalommal, törvényes út megkerülésével szerez érvényt, erőszakot alkalmaz vagy azzal fenyeget, stb.”³

A tényállással kapcsolatos bírósági határozatok vizsgálata során látszik, hogy leginkább a többi, vagyon elleni vagy vagyon elleni erőszakos bűncselekménytől való elhatárolása jelent problémát, míg a tanulmány tárgyát képező vagyonvédelem és a bűncselekmény elszeparálása kevesebbszer igényelte BH meghozatalát.

A bűncselekmény törvényi tényállásként megjelenése meglepő mód közelebb áll jelenkorunkhoz, mint más klasszikus vagyon elleni bűncselekményeké. Annak ellenére, hogy az állami igazságszolgáltatást már a legrégebbi törvénykönyveink is deklarálják, megsértését csak 1948-ban fogalmazták meg önálló tényállásként. Az 1878. évi V. törvénycikk, a Csemegi Kódex a zsarolás tényállásával fedte le e magatartás üldözését. A törvényalkotó ügyesen „két legyet ütött egy csapásra”, amikor úgy fogalmazza meg az elkövetés célját, hogy „jogtalanul hasznot szerezzen”. Ezzel megvalósítja a zsarolást mind, aki jogos vagy jogosnak vélt követelését jogtalan módon érvényesíti, és mind, aki jogtalan előnyszerzésére törekszik. Az első magyar kodifikált Btk. még nem csoportosította a bűncselekményeket, hanem azok önálló fejezetet képeztek, ettől függetlenül, véleményem szerint helytelen volt a szabályozás. Tekintettel arra, hogy ugyan a helyes törvényszöveg alkotással mindkét bűncselekményt a tényállás körébe vonja, a két magatartás merőben különbözik egymástól. Ezt mind a jogi tárgy mind a célzat világosan jelzi: Míg a zsarolás a vagyoni viszonyok megsértésére irányul, az önbíráskodás nem feltétlen jár azzal, de a törvényes rend működését feltétlenül megsérti, és ez indokolja társadalomra veszélyességét. Ezt gyakorlatiasabban bemutatva miként a zsarolás esetében az elkövető tudata átfogja a vagyoni

³ Berei András (szerk.): Új Magyar Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962, 329. oldal.

haszon jogtalanságát, az önbíráskodás célzata ezzel ellenkezőleg, az őt jogosan megillető vagy annak gondolt igényének érvényesítésére irányul. Nem látok tehát olyan összefüggést - az erőszak vagy fenyegetéstől eltekintve - amely indokoltá tenné a két tényállás egymáshoz közeli, vagy ez esetben egy paragrafusban történő szabályozását.

Ezt a problémát oldotta föl a III. Büntetőnovella 1948-ban, amikor létrehozta az önbíráskodás önálló tényállását. A jogtalan önbíráskodás vétsége a jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igény érvényesítését rendelte büntetni, amennyiben az erőszak vagy fenyegetés keretében történt. A szabályozás hibája azonban, hogy a törvényalkotó az „igényének” szó használatával kivonta azokat a törvény hatálya alól, akik más vagyoni igénye érdekében cselekedtek jogtalanul. Ezt a helyes bírói gyakorlat küszöbölte ki, így a tényállást az is megvalósította, akinek cselekménye más személy igényének érvényesítésére irányult. A törvény az eljárás megindítását magánindítványhoz kötötte, amelynek végén egy év fogházbüntetés szankció alkalmazását tette lehetővé. A törvénytörvény (3) bekezdése ekkor még nem utalt közvetlen paragrafusra, polgári törvénykönyv híján csupán általánosan fogalmazta meg a birtokvédelmet.

A kiforratlan tényállást az 1961. évi V. törvény finomította tovább. Az újabb Btk. immár csoportosította a tényállásokat, és az önbíráskodás a társadalmi tulajdon elleni és a személyi javak elleni bűntettek körében foglalt helyet, nevéből elmaradt a jogtalan jelző. A helyes bírói gyakorlatot törvényi szintre emelve, a birtokos szerkezet elhagyásával már csak az „igénynek” szó szerepelt a jogszabályban. Ezzel a bűncselekményt elkövette mind, aki saját, mind, aki más vagyoni igényét kívánta érvényesíteni. A (3) bekezdés a 1959. évi IV. törvény megszületésére tekintettel a Ptk. 190. §-ban foglalt birtokvédelemre utalt. A deviáns magatartás szankciója a korszak jellemző büntetésével bővült: lehetőség volt a fogházbüntetés helyett javító-nevelő munka kiszabására is. A tényállás struktúráját kissé megbolygatva a magánindítványra vonatkozó rendelkezést később, a jogtalan használat tényállásával együtt mondta ki a törvényalkotó. Helytelen ezért Nagy László Tibor következetes megállapítása, miszerint a jogalkotó ekkor vonta ki az önbíráskodást a magánindítványos bűncselekmények köréből.⁴

⁴ Nagy László Tibor: Önbíráskodás - erőszak vagy fenyegetés nélkül? Ügyészségi Értesítő, 1988/2

Az 1978. évi IV. törvény már nem kívánt módosítani a tényállás szövegén, de tovább bővítette a szankciók körét a pénzbüntetés lehetőségével. A törvényszöveg elhagyja a büntetőeljárás megindításának magánindítványhoz kötését. A régi Btk. a vagyon elleni bűncselekmények köréből áthelyezte a köznyugalom elleniek közé. E rendszertani változtatás komoly vitát indított el, mely az új Btk. törvénytervezetével ismét fellángolt.

A törvényi tényállás változtatására a továbbiakban nem került sor, a jogalkotó csak a büntetési tételeken kívánt változtatni. A bűncselekmény elkövetésének mértéke és formái kinőtték a jogalkalmazó számára biztosított büntetési keretet. Az indoklásban szereplő szervezett és durva elkövetési módra tekintettel az 1993. évi XVII. törvény 58. §-a a büntetési tétel felső határát öt évre emelte. Az igen jelentős emelés mellett azonban a társadalomra kevésbé veszélyes - vétség helyett immár - bűncselekmények értékelését a bíróság mérlegelésére bízta alsó határ megállapítása hiányában. Ezt az 1997. évi törvény megváltoztatta, amikor a büntetési tétel alsó határát egyévi szabadságvesztésre emelte föl. Az indoklás szerint az emelésre nem a bűncselekményre specifikus indokok, hanem a büntetési rendszer arányosítása miatt volt szükség. Ezzel a szabályozás ugyanolyan szankcióval büntette, mint a zsarolást. Ezáltal implicite azonosan társadalomra veszélyes cselekménynek minősítette az önkéntes igazságszolgáltatást a jogtalan haszonszerzésre törekvéssel. Ez a módosítás semmiképp sem tekinthető megfontoltnak és helyesnek. A büntetékiszabási kötöttséget tovább fokozta a középérték szabályának bevezetése. Az 1998. évi LXXXVII. törvény rendelkezése szerint így az önbíráskodás elkövetői már három év szabadságvesztés büntetés alapulvételével néztek szembe felelősségre vonásuk esetén, amelyet a történeti tényállás körülményeire tekintettel a büntetési tétel keretei között a bíró súlyosíthatott vagy enyhíthetett.

A bűncselekmény elkövetési módjai között megfigyelhető jelentős különbségekre tekintettel indokolt volt a tényállás differenciálása. Ezt a 2009. évi LXXX. törvény vezette be, amikor minősítő körülményként azokat a jellemzőket jelölte meg, amelyek a nagyobb tárgyi súlyú, szervezett elkövetést jellemző ügyeknél megfigyelhetőek. A miniszteri indoklás szerint a személy elleni bűncselekmények között a fegyverrel, vagy felfegyverkezve elkövetett bűncselekmények jellegüknél fogva oly mértékben veszélyesek, olyan társadalomellenes beállítottságot tükröznek, ami indokolja a büntetőjogi fenyegetettség szigorítását. Ezzel párhuzamosan a jogalkotó

szükségesnek érezte a sértettek fokozottabb büntetőjogi védelmét szolgáló módosítások keretében a hatékonyabb védelem biztosítását a védekezésre képtelen személyek számára. Kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztést írt elő a fegyveresen, felfegyverkezve vagy védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett önbíráskodások tetteseit. Ez a szabályozás szintén megfelel a zsarolás tényállásánál megjelölt minősítő körülményeknek, azonban a jogtalan haszonszerzés céljánál differenciáltabb jellemzőket jelölt meg a jogalkotó. Véleményem szerint e tényállások összevetésénél a büntetési tételek aránytalansága figyelhető meg.

A 2012. évi C. törvény új Büntető törvénykönyvet léptetett hatályba, amely a 368. § alatt rendelkezett az önbíráskodás büntetendőségéről. Az új Btk. jelentős törvényszöveg módosítást a vizsgált bűncselekmény tekintetében nem tartalmazott, de a minősítő körülmények közé - véleményem szerint helyesen - beiktatta a csoportos elkövetési módot. Azonban mégis jelentős változást eszközölt, amikor a köznyugalom elleni bűncselekmények sorából kiemelve az újonnan megalkotott fejezetbe, a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények közé sorolta a rablás, kifosztás és a zsarolás mellé. A Btk. ezzel elismerte az 1978. évi törvény javaslatának elfogadása óta zajló rendszertani vita létjogosultságát.

A büntető törvénykönyv Különös Részét a jogalkotó alapvetően a jogi tárgyak szerint építi fel. A jogi tárgy a társadalmi rend védett absztrakt értéke, amelyet a közösség jelöl meg értéként azáltal, hogy a büntetőjog védelme alá vonja, így szankcionálni rendeli azon cselekményeket, amelyek ezek megsértésére irányulnak. A törvény megalkotása előtt tisztázni kell, hogy az adott tényállás felállításával mi ellen nyújt védelmet a büntetőjog a közösség számára. A jogalkalmazás során ugyanis kétség esetén egy jogszabály helyes értelmezésében a jogi tárgy felőli megközelítés jelenthet segítséget.⁵ A védett közösségi érdek meghatározása így nemcsak elméleti szemlélődés tárgyaként, de gyakorlatban használat során is jelentőséget kap. Előfordulhat, hogy a bűncselekménynek több jogi tárgya van, így a különös részi csoportosítás a prioritást élvezőhöz igazodik. Nem elhanyagolható tehát az önbíráskodás rendszertani elhelyezkedésének vizsgálata, ezzel szemben a büntetőjogi, egyetemi oktatás céljára írt tankönyvek a változtatás említése nélkül azonos módon mutatják be a magatartás szankcionálásának indokoltságát.

⁵ Busch Béla (szerk.): Büntetőjog I. Általános rész, Budapest, 2012., 174. oldal.

A jogászképzésben használt büntetőjogi tankönyvek elsődlegesen a jogérvényesítés törvénytelen módja elleni védelemhez fűződő társadalmi érdeket jelölik meg az önbíráskodás jogi tárgyául, s ezt követően a vagyon viszonyok védelmét. Míg a miniszteri indoklás és a kommentár a jogi tárgyak között elsőként a vagyoni viszonyok rendjét jelöli meg, s csak ezt követően a vagyoni igények törvényes úton történő érvényesítéshez fűződő érdeket.⁶

A miniszteri indoklás nem tér ki a csoportosítást megváltoztató döntése indoklására, de ezzel helyt adott annak a véleménynek, amely szerint bűncselekmények rendszerének koherenciáját erősítené a változtatás. Egyértelmű, hogy érvként lehet felhozni, hogy logikus szabályozást jelent az erőszak vagy fenyegetés útján elkövetett bűncselekmények egy csokorba gyűjtését. Így az állampolgárok érdekszférái ellen irányuló fejezetek egymáshoz közeli elhelyezése is hasonló gondolkodás mentén a törvénykönyv kidolgozottságát jelenti. A vagyon elleni erőszakos kategória így közvetlenül a vagyon elleni bűncselekményeket tartalmazó fejezet előtt kerül taglalásra. A birtokviszonyokat sértő bűncselekmények közötti elhelyezést támogatta az a vélemény is, ami szerint a megfogalmazott törvényi tényállás egyetlen eleme sem utal a köznyugalom megsértésére. Ezzel ellentétesen a tilalmazott magatartás konkrét személy sérelmére irányul, így a tényállásban szereplő „más” kifejezés nem a közösséget, hanem meghatározható személyt jelöl.⁷ Ez az álláspont véleményem szerint a Különös Rész csoportosítását nem a védett jogi tárgy rendszere alapján kívánta felépíteni, mert az elemzés során nem tért ki annak vizsgálatára, hogy miként sérti a tényállás a társadalom és az egyén kapcsolatát.

Az 1978. évi törvény szabályozására vonatkozóan már jóval több ellenvéleményt találhatunk az új rendszertani besorolással kapcsolatban. Elsőként az vet fel kétséget, hogy a vizsgált tényállás nem feltétlenül sérti meg a vagyoni viszonyokat, tekintettel arra az esetre, ha az elkövető valóban jogos igényét érvényesíti. Irányadó az 1978. évi IV. törvény miniszteri indoklása, amely két bekezdésben taglalja, hogy miért érezte szükségesnek a tényállás köznyugalom elleni bűncselekmények közé sorolását. A Javaslat úgy vélte, hogy e kérdés eldöntéséhez nem a

⁶ Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára II. kötet, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013, 1371. oldal.

⁷ Erdőssy E. - Földváry J. - Tóth M.: Magyar büntetőjog, Különös rész, Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998, 3323. oldal.

bűncselekmény célzatát kell figyelembe venni, hanem a jogérvényesítés törvénysértő módját, amely indokoltá teszi a magatartás büntetendőségét. Az önbíráskodás a garázda elkövetési módra tekintettel a közrend súlyos megzavarásához vezethet, amely mindig veszélyezteti a köznyugalmat. A jogosultak erőszakos, egyéni fellépésű igény érvényesítéseit az állam nem tűrheti el, mely alól a jog által megengedett esetek jelentenek kivételt.

Lassan negyven év távlatából meg lehet fogalmazni azt a kritikát, hogy a kor szellemében elsődleges védendő érdeket a politikai és ezen keresztül a társadalmi rend zavartalansága jelentette. Ez a szemléletmód kétségkívül hozzájárult ahhoz, hogy a régi Btk. tervezetének elkészülésekor a mérleg a köznyugalom fejezete felé dőlt. E kritika figyelembevételével mégis helyesnek vélem a régi Btk. rendszertani szabályozását. Az önbíráskodás büntetendővé nyilvánítását az erőszakos egyéni jogérvényesítés törvénysértő módja, illetve az ezzel szemben fellépő társadalmi igény indokolta.⁸ Álláspontom szerint a rendszertani átcsoportosításnak a logikus rendszer felállítása tehát nem elegendő indok arra, hogy olyan tényállást soroljon vagyon elleni bűntettek közé, aminek büntetendőségét valójában nem ez indokolja. Ahogy a bírósági határozatok vizsgálata során is láthatjuk, hogy a tényállás elhatárolása az egyes vagyon elleni vagy vagyon elleni erőszakos bűncselekményektől nem egyszerű. Ugyanakkor úgy vélem, hogy helyes volt a jogalkotó korábbi szabályozása a jogi tárgyhoz kapcsolódóan, mivel a tényállás a „jogérvényesítés törvényes rendjében megnyilvánuló köznyugalom” védelmét szolgálja.⁹ E gondolat alapulvételével felmerül még egy lehetőség a helyes rendszertani besorolás kérdésében.

A védett jogi tárgyra tekintettel minősülhet-e az önbíráskodás igazságszolgáltatás elleni bűncselekménynek? Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények köre az állam és alapintézményei ellen irányzott, valamint a társadalom érdekeit sértő cselekmények.¹⁰ E megfogalmazás alátámasztja a felvetést. Ezzel szemben több büntetőjogi tankönyv tanulmányozása után egyértelműen megállapítható a feltevés hibás volta. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket az előbb ismertetett általános jellemzésen túl tovább kell szűkíteni azokra a

⁸ dr. Varga Zoltán: A büntetőjog nagy kézikönyve, Complex Kiadó, Budapest, 2007

⁹ Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009, 444. oldal.

¹⁰ Horváth Tibor, Lévay Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog, Különös rész, Complex Kiadó, Budapest, 2013, 331. oldal.

magatartásokra, amelyek a normát követő személyek védelmének, a normasértők felelősségre vonásának, a kiszabott büntetések végrehajtásának megakadályozására irányulnak. Ezeket a célokat az állam nevében az igazságszolgáltatás szervei biztosítják az állampolgárok számára. Így az e fejezetbe tartozó tényállások az igazságszolgáltatás szerveinek munkáját konkrétan akadályozni kívánó magatartásokat öleli fel, míg az önbíráskodás csupán e szervek működésének kritikájaként az igényérvényesítés gyorsítását célozza.

A vizsgált tényállás a komplex jogi tárgyra tekintettel mindkét rendszerbe sorolását lehetővé teszi, mégis helyesnek gondolom azt, hogy az 1978. évi törvény megalkotásakor kiemelték a vagyon elleni bűntettek közül. Szükséges ugyanis, hogy a Btk. tartalmazzon egy olyan tényállást, amelynek célja kifejezetten a jogérvényesítés rendjének biztosítása, és ne redukálódjon le és ne hasonuljon a vagyon védelmét szolgáló tényállások sorába. Tekintettel arra, hogy a cselekmény nem feltétlenül sérti a vagyoni viszonyokat, és arra, hogy ezzel szemben a kényszer alkalmazó egyéni fellépések alkalmasak arra, hogy a jogrend érvényesülésébe vetett bizalmat megingassák.

2. Nem létező tényállások elhatárolása az önbíráskodástól

Ugyanezt látjuk a Tolvajkergetők hódmezővásárhelyi akciója esetében. A média és ezen keresztül a társadalom nem a vitássá tett tulajdoni igény és a megrongált tárgyak értékét tartotta lényegesnek, hanem a fellépés módját. A történet azért kerülhetett csaknem minden újság címlapjára, mert a magánakció során alkalmazott erőszak még a szimpatizánsokat is megdöbbenettette.

A taglalt tényállás megvalósulásának kimondásához szükséges tisztázni, hogy a jogos vagy jogosnak vélt igény érvényesítésével való közvetlen kapcsolat fennállása megítélhető-e, tekintve, hogy az önbíráskodás célzatos bűncselekmény. A kérdés eldöntése a bíróság hatáskörébe tartozik, így az ítélet meghozataláig e tényállással kapcsolatban csak feltételes módon beszélhetünk.

Az önbíráskodás elkövetési módja a fenyegetés vagy erőszak alkalmazása. A Kúria elvi határozata alapján a terheltek jelentős erőfölénye megalapozza a testi épség elleni fenyegetést,¹¹ amit figyelembe kell vennünk a Tolvajkergetők tizenkilenc fős csapatára tekintettel. A bűncselekmény nem valósul meg, ha az erőszak kizárólag dolog ellen irányul, kivéve, ha az áttevődik a személyre, melyről itt nem beszélhetünk. Kimeríti azonban a személy elleni erőszak fogalmát a gázpisztoly használata és a felvételen is látszódoó rúgások és ütések.

Az önbíráskodás első minősített esetét, a fegyveres elkövetését megvalósítja nem csak a lőfegyver és a robbanóanyag, hanem a riasztópisztoly használata is. A 386. § (2) bekezdése szerint felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál. Minősített esetet valósít meg továbbá a csoportos elkövetés, mely legalább három elkövető részvételét követeli meg. A felvétel megtekintése alapján a vascsövekre és a több személy általi rúgásokra és ütésekre tekintettel mindkét minősítő cselekmény megállapítható lenne.

Bizonyos cselekményeket a jogalkotó olyan mértékben tilalmaz, hogy már az arra irányuló előkészületet, így az emberölés és súlyos testi sértés elkövetésére felhívást, az elkövetésben megállapodást is büntetni rendeli. Az erre irányuló felhívásnak konkrét, azaz meghatározott deliktumra kell vonatkoznia, és további feltétele a közvetlenség, amely önmagában megteremti annak a lehetőségét, hogy a tényállás megvalósítása megkezdődjön.¹² A Tolvajkergetők nem sokkal a bemutatott eset előtt a közösségi oldalon egy nőt gyanúsítottak meg állatkínzással és mellékelve nevét, pontos lakcímét, munkahelyének megjelölését valamint családi fotójukat tüntetésre hívta fel követőiket, remélve, „hogy lincselés is lesz”. Hasonlóan cselekednek a biztonsági kamerák segítségével beazonosított, lopással, vagy más, általában vagyon elleni bűncselekmények elkövetésével meggyanúsítottak kapcsán. Minősülhet-e a közösségi médián keresztüli felhívás előkészületnek, tekintettel arra, hogy minden szükséges információt rendelkezésre bocsátanak? Álláspontom szerint a felhívás mégsem meríti ki az előkészület fogalmát, hanem személyi jogokat sért, amit a Btk. 219. §-a szabályoz.

¹¹ EBH 2007. 1591.

¹² BH 2006/40.

Az önbíráskodó csoportok szerveződési módjaira tekintettel érdemes megvizsgálni azt, ha az elkövetésre való felhívásra a rágalmazás és becsületsértésnél szabályozott, nagy nyilvánosság előtt kerül sor. A feloszlott Magyar Gárda a kisebbségekkel szembeni fenyegető magatartásra buzdító szónoklatai a (a hatályos közösség elleni uszítás régi Btk.-ban szereplő megfelelőjének) a közösség elleni izgatás gyanúját alapozták meg. Tekintettel arra, hogy nem egyes személyek, hanem etnikai közösség, vagy a lakosság meghatározott csoportjai, adott esetben a személy és vagyon elleni bűncselekményeket elkövető kisebbségek ellen irányult.

Üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki azáltal rendszeres haszonszerzésre törekszik. A jogrendet sértő magatartás kifejtése után szerzett vagyon csak jogellenes lehet, így az elkövető ebben az esetben nem más jogos igényét érvényesíti erőszak vagy fenyegetés útján, hanem a zsarolás tényállását valósítja meg.

Nem indokolt tehát sem az üzletszerű, sem a nagy nyilvánosság előtti minősített elkövetés bevezetése.

Az önbíráskodás mellett - az elkövetési módra tekintettel - halmazatban állhat a testi sértés és a magánlaksértés is. Így az arcra leadott lövés a riasztópisztolyból könnyű testi sértés, vagy súlyos testi sértés kísérletének megállapítását alapozza meg.

Ha az erőszakos vagy fenyegető magatartás kifejtésére nem vagyoni, hanem más, valós vagy vélt jogsérelem miatt kerül sor, nincs lehetőség az önbíráskodás megállapítására. Az önkényes igazságszolgáltatásra törekvést a jogalkalmazó csak az eset körülményei között veszi figyelembe. Nem jelent joghézagot a bosszú, vagy lincselés tényállásainak hiánya, mert ekkor a bíróság a tényállás feltárása során motívumként értékeli. Nincs szükség tehát arra, hogy a közhiedelemmel ellentétben a tényállásban nem szereplő lincselés fogalmára is kiterjesszük a tényállását.

Nem önbíráskodás, hanem garázdaság megállapítására kerül sor, ha a büntetőeljárás során nem sikerül bizonyítani, vagy a vagyoni igény bizonyítottan nem volt jelen a garázda magatartás kifejtésekor. Ebben az esetben az elkövető már csak két évig terjedő szabadságvesztés

lehetőségével néz szembe, míg az, aki vagyoni igényérvényesítése keretében fejt ki garázda magatartást, több mint kétszer ennyivel. Álláspontom szerint a jogrendszer következetlenségét jelzi az azonos elkövetési módok szankcionálásának aránytalansága, ami felülvizsgálatot igényel.

A gyakorlatban a bíróság előtt sokszor előfordul, hogy a vád tárgyává tett cselekmény csupán kísérlet, vagy végül csak ez kerül kimondásra. Megfigyelhető, hogy a tipikus elkövetéshez és a kísérleti szak értékeléséhez illeszkedően az alsó határhoz közelebb büntetés kiszabására kerül sor.

Az önbíráskodás elkövetésének száma a kilencvenes években olyan mértékben megugrott, amit a jogalkotó a büntetési tétel emelésével próbált megfékezni. Az alsó határ, majd ezt követően a középérték bevezetésével azonban megkötötte a jogalkalmazók kezét, hogy a társadalomra csak enyhébb mértékben veszélyes cselekményeket a szükségesnél nem hátrányosabban szankcionálja. A törvénykönyv természetesen lehetőséget biztosít az eljáró bíróság számára, hogy kellő indoklással eltérjen az előírt mértéktől, ugyanakkor a jelenlegi tételeket a szankciórendszer olyan mértékű aránytalanságának tartom, ami kijavításra szorul. Mindenkor viszonyítási alapot a garázdaság és a zsarolás büntetési tételei jelentenek, mivel álláspontom szerint az önbíráskodás tényállásában kifejtett magatartás társadalomra veszélyességének mértéke e két bűncselekmény jellemzői között helyezkedik el, így a szankciónak is e kettő közé kellene illeszkednie. Meglátásom szerint a jogalkotónak tekintettel a bűncselekmény elkövetésének visszafogottabb mennyiségére és elkövetési módjára, vagy az önbíráskodás felső határát lenne szükséges négy évre módosítani, vagy a büntetési rendszer heterogenitását vállalva eltörölni az alsó határt, ezzel lehetőséget adva a jelenlegi magas büntetési tételek és az enyhébb szankciók kiszabására is.

1. számú táblázat: Az ismertté vált összébűnözés, az ismeretlen tettessel lezárt, a vagyon elleni bűncselekmények és az önbíráskodások dinamikája 2000 és 2012 között

	Összes bűncselekmény	Ismeretlen tettessel lezárt		Vagyon elleni bűncselekmények	Önbírá skodás
		(db)	(%)		
000	2 450673	2298 62	5 1	311611	950
001	2 465694	2239 11	4 8,1	317900	956
002	2 420782	2007 84	4 7,7	283664	949
003	2 413343	1792 50	4 3,4	275891	954
004	2 418883	1812 45	4 3,3	262082	961
005	2 436522	1793 28	4 1	270740	871
006	2 425941	1741 20	4 0,9	260147	752
007	2 426914	1876 68	4 4	276193	719
008	2 408407	1782 85	4 3,7	265755	742
009	2 394034	1826 02	4 6,3	253366	698
010	2 447186	2211 94	4 9,5	273613	807
011	2 451371	2450 80	5 4,3	256175	699
012	2 472236	2741 43	5 8,1	259617	641

A Tolvajkergetők közleménye alapján a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság P. Tamás ellen súlyos testi sértés kísérlete és a csoport többi tagjával egyetemben felfegyverkezve,

csoportosan elkövetett magánlaksértés bűntette miatt folyik nyomozás. A csoport ezzel párhuzamosan a májusi elkövetés után önbíráskodásról cikkező hírportálok és újságok ellen feljelentést tett rágalmazás miatt. Ahhoz, hogy megtudjuk, végül kinek a cselekménye milyen büntetőjogi tényállást valósított meg, meg kell várnunk a perek során az ítélethozatalt.

III. A vagyonvédelem és az igény érvényesítésének megengedett eszközei

A hatályos törvényi tényállás elemei körének részletesebb elemzésére nem terjed ki tanulmán. A választott témámra tekintettel azonban elengedhetetlen a (3) bekezdés elemzése.

A Btk. 386. § (3) bekezdésében büntetőjogi felelősséget kizáró specifikus körülményt jelöl meg a jogalkotó. Amennyiben az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazása az igény érvényesítésének megengedett eszköze, az önbíráskodás nem valósul meg. Lényeges, hogy a 15. § h) pontjában nem az elkövető büntethetőséget kizáró okot jelöl meg a jogalkotó, hanem a cselekmény büntetendőségét nem találja szükségesnek. A cselekmény tényállásszerűsége híján büntetőeljárás bűncselekmény hiánya miatt nem indulhat, elindulás esetén megszüntetésre illetve tárgyalási szakban felmentő ítélet meghozatalára kerül sor.

Álláspontom szerint a kérdés nem pontos bemutatására utal, amikor a tankönyvekben vagy tanulmányokban a (3) bekezdés tartalmát a magánjogi kódexhez kötik. Az igény érvényesítésének megengedett eszköze ugyanis három kört foglal magába, amelyek nem mind a Ptk. -ban szabályozottak.

A bekezdés három típusú jogosítvány használatát engedélyezi büntetlenül, amelyek külön-külön jogterülethez köthetőek. Míg a birtokvédelem a polgári jog szabályai alapján valósulhat meg, a második lehetőség büntetőjog keretein belül a jogos védelem és a végszükség. Az igény érvényesítése során a kényszer alkalmazására speciális ágazati jogszabályok jelölik meg a lehetőségeket.

A (3) bekezdést elolvasása paradox érzéseket kelt. Nem kell tartanunk az önbíráskodás bűncselekményének elkövetőjévé válásától, ha igényünket jogszerűen érvényesítjük, azonban jogos igényünk érvényesítése nem mindig jogszerű. Nem nyugodhatunk meg, azzal, hogy erőszakos vagy fenyegető jellegű magatartásunkat csupán jogos követelésünk érdekében alkalmaztuk, hiszen a tényállás világosan kimondja a jogos igény jogrend ellenes érvényesítésének szankcionálását is. Hol

húzódik meg akkor a határ? Mikor nyugodhatok meg, hogy érdekérvényesítem miatt nem kerülök majd a vádlottak padjára?

A tanulmány elkészítése során tapasztalt benyomásom alapján semmikor. Az átlagos állampolgár számára, aki magas szintű jogszabályi ismeretekkel nem rendelkezik, a biztonságérzethez szükséges ismerethez tartozó fogalmak egyenlők Minotaurusz labirintusával, amelynek mélyén bikafejű szörny helyett egy marasztaló ítélet bújik meg.

A továbbiakban az igényérvényesítés megengedett, az önbíráskodás tényállásszerűségét nem megvalósító és a tilalmazott, szabadságvesztéssel büntetni rendelt lehetőségek közötti határt mutatom be.

Ariadné fonala

A birtok fogalmát tekintve a régi és az új Ptk. nem tartalmaz eltérő rendelkezéseket. A birtok a dolog feletti tényleges hatalom, amely fennállhat kizárólag objektív alapon is, így nem szükséges, hogy jogcímen alapuljon. A birtokos fogalmát három felé oszthatjuk. Birtokosnak nevezzük a dolog tulajdonosát, valamint azt, aki a dolgot ténylegesen a hatalmában tartja, függetlenül attól, hogy milyen módon került hozzá, végül azt is, akinek a dolog az adott állapotban nincs a tényleges birtokában, mivel a dolog jogalap nélkül, időlegesen más személyhez került. A birtok megszerzésére általában a dolog feletti tényleges hatalom megszerzésével kerülhet sor, magával a birtokbavétellel. Ezzel szemben a birtok megszűnik, ha a birtokosa a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlásáról végleges szándékkal felhagy, illetve ha a dolog birtokát más szerzi meg.¹³

A dolog és a személy között fennálló birtokviszony abszolút szerkezetű jogviszony. A birtokost mindenkiel szemben megilleti az a jog, hogy birtoka feletti hatalmát saját szándékai szerint gyakorolhassa. Így a birtokos mindenkitől elvárhatja, hogy tartózkodjon a fennálló

¹³ Menyhárd Attila: Dologi jog, Osiris Kiadó, Budapest, 2007

birtokállapot önhatalmú zavarásától. A birtok elleni támadás az a magatartás, amely a dolog fölötti közvetlen hatalmat fenyegeti, míg a birtokháborítás a dolog rendeltetésszerű használatához fűződő jog korlátozását jelenti.

1. A polgári jogi birtokvédelem

Azzal szemben, aki ennek nem tesz eleget, birtokvédelem illeti meg a birtokost, melyhez a törvény szigorú feltételeket szab. A birtokvédelem az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a birtoklás tényének jogi oltalomban való részesítése.¹⁴ A jogintézmény a jogszerűen hatalomban tartott vagyontárgyakhoz fűződő jogok védelmét szolgálja más személlyel szemben. A más személy még a tulajdonost is magában foglalja, ugyanis a békés birtoklás joga még vele szemben is megilleti a birtokost. A birtokvédelem előfeltétele a tilos önhatalom, mely megvalósulhat a birtoktól való megfosztás vagy a birtoklásban történő háborítás útján. Főszabály szerint a birtokvédelem a birtokost mindenkiel szemben megilleti. Az önkényes beavatkozással szembeni védelmet nem kell, hogy megelőzze a birtoklás jogosságának erga omnes bizonyítása, azonban a főszabálytól eltérően nem illeti meg a birtokost a birtokvédelem azzal szemben, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg.

A Polgári Törvénykönyv a birtokvédelem két útját szabályozza. Így a birtokában megsértett jogosult közigazgatási úton, vagy bíróság által szolgáltatott birtokvédelem igénybe vételére a szükséges törvényi feltételek fennállása esetén, illetve jogosult a birtokháborítás önhatalmú elhárítására. A jegyzői birtokvédelmet a gyakorlatban ritkán veszik igénybe, mivel a jegyző csak kötelezni tudja az elmarasztalt felet a követelés teljesítésére, de olyan markáns lehetőségek nem állnak a rendelkezésére, mint a bírósági végrehajtók számára. Az életszerűtlen szabályozás miatt a legtöbben birtokper formájában várnak segítséget, amely azonban magas járulékos költségekkel és rengeteg idővesztéssel jár.¹⁵ A bírósági szervezetrendszer az ügyfeleket terhelő költségek

¹⁴ 1437/B/1991. AB határozat.

¹⁵ A járásbíróságokon polgári peres eljárás átlagos időtartama 6,1 hónap, míg törvényszéken 11,7 hónap. Forrás: Tájékoztató elemzés a 2013. évi bírósági ügyforgalomról.

csökkentése érdekében lehetőséget nyújt térítésmentes tájékoztatás vagy kereset felvételére a panasznapra ügyintézésen, mégis kevesen veszik igénybe a segítséget.¹⁶

A leginkább kifejtésre szoruló lehetőség a jogos önhatalom lehetősége, tekintettel arra, hogy ez kapcsolódik szorosan az önbíráskodás bűncselekményéhez. A Polgári Törvénykönyv 5:6. § szerint a tilos önhatalom ellen a birtokos - a birtok megvédéséhez szükséges mértékben - önhatalommal is felléphet. Önhatalommal nemcsak a tulajdonos élhet, hanem mindazok, akik más jogcím alapján tartják birtokukban a dolgot.¹⁷ Vagyis a birtok ellen irányuló, közvetlenül a dolog feletti hatalmat fenyegető támadást mind a birtokos és mind a tulajdonos is elháríthatja.

Ennek korlátja a Ptk.-ban meghatározott feltételek és mérték, amely a szükségesség követelményével csupán arra ad engedélyt, hogy a birtok megvédéséhez szükséges mértékben gyakorolja e jogát. A gyakorlatban e fogalom határainak kijelölése jelenti az egyik legnagyobb problémát. A szükséges mértéket biztosító arány megítélése egyénenként változhat. Nem valósít meg önbíráskodást az, aki bűncselekménnyel vagy szabálysértéssel okozott kárának megtérítése iránti igénye érvényesítése érdekében feljelentés vagy egyéb hatósági eljárás kezdeményezését helyezi kilátásba.¹⁸ Felmentette továbbá a bíróság a vádlottat, aki miután vagyoni követelésének megfizetésére szólította fel a sértettet, annak elmaradása esetére házuk felgyújtását helyezte kilátásba. Az ítélet indoklása szerint a fenyegetés alkalmas volt arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen, azonban célját mégsem érte el, így az önbíráskodás kísérleti szakaszban maradt. Továbbá mivel a vádlott a fenyegetés után többet nem jelentkezett, önkéntes elállásának értékelte a bíróság, és büntethetőséget megszüntető ok miatt felmentette.¹⁹ Ezzel szemben a bíróság elmarasztalta azt, aki annak érdekében, hogy az anyagvásárlásra adott előleget visszaszerezze az elérhetetlenné vált vállalkozótól, annak élettársát hívta fel telefonon. A hívás során agresszív hangnemben szólította fel a vállalkozót a teljesítésre, valamint ennek elmaradása

¹⁶ A Budakörnyéki Járásbíróság panasznapra ügyintézése során 2014 februárja és 2015 februárja között 260 ügyfélből összesen 12 darab birtokvitával kapcsolatos tájékoztatás vagy keresetfelvételre volt igény.

¹⁷ Belovics Ervin: A büntethetőséget kizáró okok, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009, 94. oldal.

¹⁸ BH 1979/405

¹⁹ Complex Döntvénytár, 14/2-H-BJ-2008-1. bírósági határozat, Ceglédi Járásbíróság

esetére obszcén és a testi épséget sértő következményeket jelölt meg.²⁰ A jogalkotó az igényérvényesítés törvényes útjává tette az őrző-védő, vagy adósságbehajtó cégek igénybe vételét, holott köztudott, hogy az ilyen tevékenységet ellátó vállalkozások gyakran folyamodnak hasonló eszközökhöz.

A jogos önhatalom megvalósul, ha a birtokos erőszak alkalmazásával így a dolog elvételének megghiúsításával, üldözőbe vétellel vagy egyenest a dolog visszavételével. Illetve ingatlan esetén az ingatlanban való behatolás, átjárás vagy állag rongálása megakadályozásával.

Abban az esetben, ha az önhatalom meghaladja a megengedett mértéket, az ügy körülményeitől függően kártérítés ítéltető meg, vagy büntetőjogi felelősség megállapítására is sor kerülhet. A Kúria döntése alapján, aki elveszett birtokának visszaszerzése érdekében önhatalmával túllépi a célja eléréséhez szükséges mértéket, megvalósítja az önbíráskodás bűncselekményét, mivel ezáltal az alkalmazott erőszak már a birtoksérelem miatti megtorlássá minősül.²¹ A szükséges mértékben való eligazodáshoz segítségül fontos meghatározni, hogy a birtokvédelem oly mértékben gyakorolható, hogy azáltal ne okozzon nagyobb kárt, mint amekkora keletkezett a birtokháborítás során.

A dolog feletti hatalmat nem veszélyeztető, kizárólag a használatot zavaró magatartás erőszakkal nem hárítható el. Az elveszett birtok visszaszerzése érdekében önhatalommal akkor lehet fellépni, ha a más birtokvédelmi eszköz igénybe vételével járó idővesztés a birtokvédelmet megghiúsítaná, ennek hiányában a dolog visszaszerzése a hatóság feladatává válik. Nem valósította meg az önbíráskodást az, aki a rendőrség segítségét igényelte, azok azonban biztosították, hogy nem tudnak segíteni a jogsérelem elhárításában. Ezért a bíróság álláspontja szerint a hatósági intézkedés bevétele olyan mértékű idővesztéssel járt volna, amely indokoltá tette az önhatalom gyakorlásának megengedhetőségét.²²

20 Complex Döntvénytár, 1/2-H-BJ-2008-4. bírósági határozat, Budapest Központi Kerületi Bíróság

21 16/2012. számú büntető elvi határozat

22 BH 2000.338

2. A jogos védelmi helyzet

A jogos védelem a büntetőjogi gondolkodásban örökzöld téma, melynek taglalásába csak a vagyonvédelem kapcsán bocsátkozom. Az önbíráskodás és a vagyonvédelem közti határ meghúzására tekintettel a jogos védelmi helyzet akkor jelenik meg, ha saját, vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett jogtalan támadás okán kifejtett védelmi magatartást vizsgálunk. A személy elleni erőszak esetében a jogos védelmi helyzet kimondására már kialakult a bírói gyakorlat, ezzel szemben igencsak ingoványos talaj a vagyoni javak elleni támadás esetében.

A Kúria elvi döntésében mondta ki, hogy a birtokvédelem körében alkalmazott önhatalom is megalapozhatja a jogos védelem megállapíthatóságát.²³ A tényállás alapján a terhelt könnyű testi sérülést okozó erőszakkal akadályozta meg a sértettet abban, hogy a terhelt ingatlanába bemenjen. Tekintettel arra, hogy a terhelt a lakás használója, jogos védelmi helyzetben volt, melynek keretén belül maradva nem valósított meg bűncselekményt.

A Kúria korábbi, 15. számú irányelvével szemben kimondta, hogy a védekező cselekmény jogszerűségének egyetlen kritériuma a szükségesség, tehát az alkalmazott védelmi cselekménynél nem lehetséges enyhébb a támadás elhárítása érdekében.²⁴ Hogyan lehet felmérni, hogy szükséges-e a vagyon elleni támadás során a védelmi cselekmény következtében okozott személyi sérülés? Ha a védekező olyan sérülést, vagy kárt okoz, amely az elhárításához nem szükséges, tevékenysége büntetőjogi felelősséget vonhat maga után. A kizárólag vagyon elleni támadások esetén a jogos védelem körében a szükségesség meghatározása nem egyszerű, mivel a védett jogok eltérőek és nincs olyan szempont, ami alapján összemérhetőek. E kérdések megválaszolására a korábbi, arányosságot elváró szabályozás még kevésbé adott választ. A probléma kiküszöbölésére tett Székely János kísérletet, amikor az arányosság elvetését vélte megoldásnak. Belovics Ervin a társadalomra veszélyesség mércéjeként a törvényi büntetési tételek összevetésével találta elháríthatónak a

23 EBH 2007/ 1584

24 4/2013. BJE határozat

problémát. A személy elleni erőszak forintosítására a polgárjogi kárpótlásban látta a legitimitációt. Álláspontom szerint a vagyoni támadást elszenvedő személy a védelmi cselekmény megkezdésekor nem tudhatja, hogy a megkezdett támadás ténylegesen mekkora kárt okozna érdekkörében.²⁵ Továbbá nem várható el, hogy az emberek fejben tartsák a Btk. tényállásait és az ahhoz rendelt tételeket (melyre sem a joghallgatók, sem a gyakorló jogászok nem kötelezettek). A szükségesség kritériumának kimondásával valamivel könnyebben eldönthetőbbé vált a megengedhető védelmi cselekmények határa, azonban mégis méltánytalan, hogy a jogos védelmi helyzet túllépése esetén az elkövető személy elleni vagy vagyon elleni bűncselekmény elkövetésével lesz megbélyegezve. Véleményem szerint nincs tehát feloldva a konfliktus, és a bírói gyakorlatra bízott mérlegelés mind a jogrend egységét, mind a polgárok vagyónvédelmi jogait csorbítja.

3. Kényszer, erőszak alkalmazása

A bűnelkövetők felelősségre vonásához szükséges kényszer, erőszak alkalmazására alapvetően az 1994. évi XXXIV. rendőrségi törvény alapján a rendvédelmi szervek, hatóságok jogosultak. Ennek feltételeit az alapjogi garanciákra tekintettel a jogalkotó törvényi szinten szabályozott szigorú feltételekhez köti. A jogszerű erőszak alkalmazásának megengedett mértéke az állam büntetőigényének szavatolásához, a büntető igazságszolgáltatás előkészítéséhez szükséges mérték, amikor a veszély elhárításának más módja már nincs. A kényszer alkalmazása azonban nem lehet az elkövetett bűncselekményekre adott válasz-erőszak, vagy a rendészeti szervek által előre hozott büntetések.²⁶

A rendszerváltás után a magántulajdon többféle szempontból került nagyító alá. A magántulajdonon alapuló vagyoni rendszer védelme merőben eltérő modellt igényelt, mint a korábbi. A magántulajdonnal kapcsolatos szemléletmód magasabb igényeket támasztott az államhatalommal szemben, mint korábban. A rendszerváltás után a témával foglalkozó szakemberek²⁷ egységesen arra jutottak, hogy az állam feladata a tulajdonjogok védelmének

²⁵ Belovics Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejthető védelmi cselekményekről In: Rendészeti Szemle, 2007/7-8

²⁶ Dr. Finszter Géza: Jog és erőszak-monopólium, In: Rendészeti Szemle, 2008/11, 56. évfolyam, 70. oldal.

²⁷ Dr. Finszter Géza, Dr. Borai Ákos, Vörösmarti Mihály, Kovács Vendel

biztosítása, de ez nem foglalja magában az egyes magántulajdonok tekintetében fennálló, a tulajdonost terhelő kötelességek átvételét. A rendszerváltás után a rendészeti elemzések egy átfogó, társadalmi összefogáson alapuló tulajdonosi vagyonvédelem jog- és intézményrendszerének kialakítását hirdette meg. Az alapgondolat, amely meghatározta a koncepció kialakítását azon alapult, hogy a rendészeti szervek dolga a közrendvédelem, míg a vagyonvédelem elsősorban a tulajdonos feladata. Ennek ellátása érdekében vagy önmaga szervezi meg a háborítás elkerülését, vagy szolgáltatást vásárol egy ilyen rendszer felállítására.²⁸ Így ha nem is elvárható, de melegen ajánlott a saját költségen üzemeltetett védelem támogatása az állam által biztosított rendfenntartás mellé. E gondolatban ellentétet vélek felfedezni magával a Btk. koncepciójával. A jogtalan elsajátítás tényállásában a jogalkotó büntetni rendeli azt, aki a talált idegen dolgot, a véletlenül, vagy tévedésből hozzá került idegen dolgot eltulajdonítja. A tényállás felállításával a büntetőjog implicite kimondja, hogy a tulajdonos javait az állam akkor is védi, ha a tulajdonos hanyagságán alapul a dolog elvesztése. A privát vagyonvédelem jogosultságának tagadását a bűnügyi statisztikai mutatók aláássák.

Végül az ismertetett koncepció került elfogadásra az 1997-es vagyonvédelmi törvény megalkotásával, majd a 2005. évi CXXXIII. törvény elfogadásával. A törvény preambuluma kimondja, hogy célja a közrend javítása érdekében a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi szolgáltatások törvényességének erősítése. Továbbá a szolgáltatást igénybe vevők, vagy a tevékenység végzése során érintettekre vonatkozó garanciák törvényi szintű szabályozása.

A vállalkozási tevékenységet rendőrhatósági engedélyhez köti, valamint foglalkozási összeférhetetlenségi normákat állít fel. A jogi szabályozás azoknak az élethelyzeteknek a kereteihez idomul, amelyekbe a vagyonvédők nap mint nap kerülnek. Míg a fegyveres biztonsági őr fokozott büntetőjogi oltalom alatt áll, megilleti az igazoltatás joga, valamint fegyveresen vagy felfegyverkezve történő, vagyon elleni jogtalan támadás esetén löfegyvert, valamint szájkosár nélküli kutyát is alkalmazhat. A személy- és vagyonőr vonatkozásában ezzel szemben a törvény többletjogosítványok híján a megbízókkal megegyező jogokat garantál. Nem rendelkeznek

²⁸ Dr. Balatoni István: Bűnözés és vagyonvédelem, In: Rendészeti Szemle, A Belügyminisztérium Rendészeti Hivatala, Budapest, 1993, XXXI. évfolyam, 1. szám, 44-50. oldal.

közhatalmi jogosítványokkal, így arányos mérvű kényszerítő testi erő alkalmazására is csak jogos védelmi és végszükségi helyzetben kerülhet sor.²⁹

29 Dr. Borai Ákos: Gondolatok a privát vagyonvédelemről, a „vagyonvédelmi törvényről” In: Belügyi Szemle, 1998/12, 39-50. oldal

IV. Összegzés

A vagyonvédelem során a magatartás törvényes keretein belül maradása alapvető fontosságú, különben a sértett elkövetővé válik és jogszerűen megállapítható büntetőjogi felelőssége. A védelmező magatartások során a biztonsági kockázatok felmérése, a jogos önhatalom során az erőszak vagy megengedett mértékű fenyegetés olyan szakmai tudás, amely nem elvárható az állampolgároktól. Ahogy a tanulmányomban összegyűjtött információk, vagy a vagyonvédő szervezetek jogosultságaira vonatkozó szabályok olyan szakmai tudás, amely a piacon kínálatként megjelenhet, mert a vagyon elleni bűncselekmények sértettjei, vagy sértetté válástól tartók biztosítják erre a keresletet.

A vagyon elleni bűncselekmények elkövetésének magas száma és a növekedés tendenciája, a büntetőeljárásban a nyomozati, ügyészi vagy bírói szakban megtapasztalt hibák, melyek rendvédelmi hatóság előforduló szakmai kompetenciájának hiányáról tanúskodnak, megteremtik a biztonsági piac keresleti oldalát.

A rendészeti, a büntető és polgári eljárások elhúzódása miatt, az évekig tartó ítélezés során megszületett döntés súlytalanságának érzetére tekintettel azonban tagadhatatlan, hogy ha az állampolgárok nincsenek megelégedve az államhatalom vagyonuk biztonságát garantáló lehetőségeivel önerőből kell magasabb szintű igényeiket kielégíteni. Az állam által biztosított lehetőség azonban törvényi rendelkezések közé szorított, garantálja a jogrendben megfogalmazott alapvető jogokat. Ezzel lehetőséget biztosít arra, hogy ne egy törvényi korlátoktól mentes, az alapelvekhez nem igazodó, felettes hatalommal nem rendelkező csoport kezébe kerüljön a privát vagyonvédelem.

A jogszabályokba illeszkedő alternatív lehetőség megteremtésével az állam lehetővé teszi állampolgárai számára, hogy elkerüljék a büntetőeljárás alanyává válás lehetőségét. Azok számára, akik nem kívánják a törvény által elérhetővé tett vállalkozásokat igénybe venni, ehhez nincs elegendő anyagi forrásuk, az állam a jogsérelem bekövetkezése esetére biztosítja a jegyzői birtokvédelmet és a birtokper lehetőségét.

V. Konklúzió

A tanulmány készítése során főként azokat a jelenségeket vizsgáltam, amelyek segítenek megmagyarázni, hogy az átlag ember a formális jogi út követése helyett miért választ más érdekérvényesítési eszközt, és ezen jelenségek értékelésével arra kerestem a választ, hogy miként lehet e magatartást visszaszorítani.

Jogelméleti megközelítésből kimondhatjuk, hogy a jogállam a polgárai számára mintegy szolgáltatásként nyújtott jogbiztonság, igazságosság érvényesülésének megghiúsulásának a megtapasztalása esetén az állampolgár nemcsak felhatalmazva érzi magát az ettől eltérő viselkedésre, de alternatíva híján sajnos erre is kényszerül.

Ehhez társulnak azok az egyénenként változó, szubjektív okok, amik tovább erősítik a döntést, hogy a legális utak helyett más megoldást keressen. Ilyen az, ha az érvényesíteni kívánt jogügylet eleve a jogtalanság talaján áll, illetve a korábbi negatív tapasztalatok az igazságszolgáltatás eredményességéről, esetleg a bosszú szándéka vagy ideológiai meggyőződés.

A jogosnak vélt követelés érvényesítésének alternatívája, hogy segítségül olyan cégeket vesznek igénybe, akik ellenszolgáltatásért cserébe ugyan, de szinte azonnal helyreállítják a jogsértő helyzetet, amennyire az a jog talaján maradván lehetséges. A vagyonvédő cégek igénybevétele nem elvárható egy állampolgártól, de a végeredmények összehasonlítása után nem lehet tagadni, hogy a szolgáltatás iránti igény elfogadható, és ésszerűen ajánlható is.

Annak a felvetésnek a vizsgálata során, hogy miért örvendenek ilyen magas támogatottságnak az egyes önszerveződő, önjelölt igazságszolgáltató csoportok, arra jutottam, hogy ezt ennek az igénynek egy szélsőségesebb válfaja indokolja. A törvény által nem szabályozott csoportok az adósságrendező, behajtó cégek eszköztárának túllépésével, a lehetőségekhez mérten maximálisan reparálják a jogsérelmet. Az ilyen csoportok támogatóinak magas számát magyarázza, hogy a talio elv szimpatizánsai ebben az azonnali reagálású, azonos mértékű pressziót kifejtő megtorolásban látják a valódi jogbiztonság megvalósulását.

De nem csak a követeléskezelésre alakult ki informális iparág, hanem a jogrendszer kiskapuinak és az igazságszolgáltatás hibáinak kihasználására is. Így a fiktív kezességvállalások, a

köribetartozások, megtámadhatatlan szerződések mögé bújtatott vagyonmentések útján a joggal való visszaélésre. A gazdaság működésének, a szerződések, a jogerős bírósági határozatok végrehajthatóságának érdekében szükséges a fizetéseképtelenség, a kezesség szabályainak civilisztikai és büntetőjogi felülvizsgálata.

Ezzel egyidejűleg álláspontom szerint a rendőrség paradigmaváltására lenne szükség, amelynek keretében létrehozható lenne egy kisebb súlyú, egyszerűbb megítélésű ügyeket alacsonyabb, helyi szintű, ugyanakkor szakmailag kellőképpen hozzáértő, akár a vagyoni viszonyokat sértő helyzetek kezelésére szakosodott hatóság. Úgy vélem, hogy ez a strukturális és kvalifikációs átalakítás megfelelő módszert biztosítana a jog és a normák érvényesítésére, ezzel együtt az állami hatóságok tekintélyének, és a beléjük vetett bizalom megszilárdítására.

Összességében nem csak a társadalom szélsőséges tagjai részéről, hanem kollektív a kritika megfogalmazódása, a társadalom csaknem minden rétegét jellemző szkepticizmus érzékelhető a jogállam által biztosított lehetőségekkel szemben.

Az önbíráskodás törvényi tényállásának vizsgálata alapján nem találtam olyan, a jogi normában rejlő hiányosságot, vagy pontatlanságot, ami megmagyarázná az önbíráskodó magatartások számának növekedését, vagy az ismeretlen tétessel lezárt nyomozások számát. Így e magatartás visszaszorítása érdekében nem a tényállás szorul felülvizsgálatra, hanem az általa védett, a lehetőségre álló, jogrendszerben biztosított eszköztár.

A törvénykönyvben foglaltak kiegészítését vagy módosítását nem az elkövetési mutatók csökkentése, hanem kizárólag az elkövetők arányosabb szankcionálása érdekében látom indokoltnak.

A korábban bemutatottak alapján azon cselekményekre vonatkozóan, ahol a vagyoni igény célzatán kívül megvalósul a tényállás többi eleme, nincs szükség önálló tényállás létrehozására, tekintettel arra, hogy ezt a törvénykönyv más tényállásai lefedik, azonban feltétlen felülvizsgálatra szorul e magatartások büntetési tételeinek koherenciája.

Ha az önbíráskodás tényállása visszakerülne a köznyugalom elleni bűncselekmények közé az egyfajta bocsánatos bűnként elkövetett túlkapasok már nem vagyon vagy személy elleni

bűncselekményként lennének a fejükre róva, hanem ténylegesen aszerint a védendő érték szerint, amit magatartásukkal megsértettek: a társadalmi rend nyugalmát.

A bűncselekmény elkövetésének megfékezése érdekében mindenképp egy olyan működőképes és gyors reagálású hatósági és közigazgatási rendszer felállítására van szükség, amely képes olyan hatékonyan rendezni a vitatott vagyonviszonyokat. Ez által az alapvetően jogkövető állampolgárok elsődleges választása legyen a jogkövető magatartás, háttérbe szorítva az önbíráskodást. Ezzel párhuzamosan biztosítani kell a bírósági szakaszba jutott birtokviták gyorsabb lefolyását, a bírói ügyteherre tekintettel a bírók számának növelésével, vagy egy olyan eljárásrend kidolgozásával, amely egyszerűbb és kevésbé időigényes lemenetelt biztosít.

Elengedhetetlenül szükséges, hogy a jogalkotó világosan megfogalmazza a vagyon elleni támadás és a védelmi magatartások világos összefüggéseit, amelyek behatárolják a támadások és a reflektáló védelmi magatartások egymáshoz viszonyított és szükséges mértékét.

Ezzel együtt fontosnak tartom az állampolgárok tájékoztatását a jogsértés esetén rendelkezésükre álló birtokvédelmi lehetőségekről. Így egy birtokvédelemről szóló közérthető tájékoztatás eljuttatása a társadalom tagjai számára.

Forrásjegyzék

Balaton István: Bűnözés és vagyonvédelem, In: Rendészeti Szemle, A Belügyminisztérium Rendészeti Hivatala, Budapest, 1993, XXXI. évfolyam, 1. szám

Belovics Ervin: A büntethetőséget kizáró okok, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009

Belovics Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejthető védelmi cselekményekről
In: Rendészeti Szemle, 2007/7-8

Berei András (szerk.): Új Magyar Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962

Borai Ákos: Gondolatok a privát vagyonvédelemről, a „vagyonvédelmi törvényről” In:
Belügyi Szemle, 1998/12

Busch Béla (szerk.): Büntetőjog I. Általános Rész, Budapest, 2012

Erdőssy E. - Földváry J. - Tóth M.: Magyar büntetőjog, Különös rész, Rejtjel Kiadó,
Budapest, 1998

Finszter Géza: Jog és erőszak-monopólium, In: Rendészeti Szemle, 2008/11, 56. évfolyam

Földi András (szerk.): Összehasonlító jogtörténet, Eötvös Kiadó, Budapest, 2012

Horváth Tibor, Lévy Miklós (szerk.): Magyar büntetőjog, Különös rész, Complex Kiadó,
Budapest, 2013

Menyhárd Attila: Dologi jog, Osiris Kiadó, Budapest, 2007

Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó
Kft., Budapest, 2009

Nagy László Tibor: Önbíráskodás - erőszak vagy fenyegetés nélkül? Ügyészségi Értesítő,
1988/2

Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára II. kötet, HVG-
ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013

Rudolf von Jhering: Küzdelem a jogért In: Varga Csaba (szerk.): Jog és filozófia, Szent István Társulat, Budapest, 2001

Tamás András: Bíró és társadalom, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977

Varga Zoltán: A büntetőjog nagy kézikönyve, Complex Kiadó, Budapest, 2007